

Másfél millió kötet várja, hogy átköltöztessék az Ady téri központba

GONDOLATOK A KÖNYVTÁRRÓL

Horger Antal szobájából egy vékony fiatalember lép ki, maga után halkan csukja be az ajtót. Kopott bőrcipőben, kissé hajlott háttal, lassan lépdél lefelé az épület fölépcsőjén, francia jegyzeteit kezében lógatva. A Dugonics téren mélyen teleszívja tüdejét friss levegővel; a húsz éves József Attila elbúcsúzik az egyetemtől. Pár évvel később Radnóti Miklós néz ki mélázva az épület nagy ablakán, miközben André Chénier szerelmes versét magyarájtja. Az olvasóterem sarkában Baróti Dezső Tolnay Gáborral irodalomtörténeti kérdésen vitatkozik, míg Ortutay Gyula a mesemondók lelkivilágáról szóló dolgozatát írja.

Sokan fordultak meg a Kolozsvárról áttelepülni kényszerült egyetem Dugonics téri épületében az évek során. Most nyolc évtized után a Szegedi Tudományegyetem Központi Könyvtára lassan költözéshez készülődik.

A földszinten háromnyelvű tábla figyelmeztet a ruhatár kötelező használatára. Az emeleten a diákigazolvány vonalkódjának pittyegése fogadja az érkezőt, rendezetlen jogviszony esetén rosszindulatú kerregés. A körfolyosón a számítógépeknél álló hallgatók egérrel kerestetik a szemináriumi dolgozathoz nélkülözhetetlen könyveiket, míg mások szabad gépre várva támaszkodnak a mechanikus katalógus fiókjainak.

— A Központi Könyvtárnak 10 ezer tagja van, akiken túl az egyetem alkalmi diáklátogatói további 34 ezer főt tesznek ki — vet fel néhány adatot Mader Béla, a könyvtár igazgatója. — 250 hallgatót tudunk fogadni egyszerre, naponta 1 200-1 400 látogatónk van, ami elárulja, milyen túlterhelt az intézmény. Ezért nagyon várjuk az új épület elkészültét, amelynek dátuma a szerződés szerint 2003. december 31. Ennek közelsége szívdobogató, ám a ránk váró nagy munka miatt egyben szívszorogató is. Az egymillió könyvtári egységből álló állományunk mellett az SZTE többi könyvtárában további félmillió egység található. Természetesen nem mind kerül az új könyvtárba, egyrészt mert az oktatóknál jelentős a kintlévő anyag mennyisége, másrészt, mert a szükséges selejtezés nyomán némileg csökken az állomány, harmadrészt az olyan távol eső kari könyvtárak, mint a hódmezővásárhelyi Mezőgazdasági Karé, nem szűnnek meg. Általánosan azonban célunk, hogy a hallgató egy helyen kapjon meg minden szolgáltatást.

Ma már több egyetemen megvalósult az egységes könyvtári struktúra. Több helyen beépült az intézményfejlesztési tervbe a könyvtárak bővítésének, építésének gondolata. A Szegedi Tudományegyetemen jelenleg a kari, intézeti, tanszéki könyvtárak száma mintegy 150.

— Ennyi könyvtár méretében, költségvetésében, állományában nem fejleszhető egyszerre — folytatja az igazgató. — Így azok technikai apparátusa nem elég korszerű, noha nagy számú hallgatói és kutatói-oktatói igényt kell kielégítenünk. A növekvő hallgatói létszám okán a diákok egyre inkább rá kell, hogy álljanak — oktatói útmutatás mellett — az önálló munkára, amihez elengedhetetlen egy megfelelő környezetet, szakmai háttérrel biztosító könyvtári szolgáltatás. Ezért fogalmazódott meg az új, egységes könyvtár gondolata öt évvel ezelőtt.

A diákok természetesen egy egységes könyvtárban sem jutnak hozzá minden könyvhöz, de igénybe vehetik a könyvtár régóta működő szolgáltatását, a könyvtárközi kölcsönzést.

— Az 1990 után megjelent könyveknek az egyesített számítógépes katalógusban nézek utána, ami több könyvtár állományát foglalja magába. — avat be a könyvtárközi műhelytitokba a könyvtárközi ügyekért felelős munkatárs, Ötvös Péterné. — Az igényelt könyveket először Magyarországon keresem a könyvtárak levelezési listáján, de belföldön sok múlik a személyes ismeretségen és a könyvtárak kínálatában való tájékozottságon. A Központi Könyvtár számítógépes katalógusa részletesebb az átlagosnál, jelenleg az 1965-től megjelent könyveket tartalmazza, elszórva pedig — a kölcsönzések nyomán — katalógusba kerültek régebbi könyvek is. Ha a városban is meglegem az igényelt könyvet, akkor megadom a helyét, ha belföldön van meg, azt rövid időn belül térítésmentesen az igénylő rendelkezésére tudom bocsátani. A külföldi könyveknél ez bonyolultabb, 3 hónapot is igénybe vehet. A könyvtárközi könyvek azonban csak helyben olvashatók. A külföldi igénylés mindkét irányban az Országos Széchényi Könyvtáron keresztül zajlik, ha tehát tőlünk kérnek könyvet, azt az OSZK-nak küldjük. A külföldi igénylés oktatók és PhD-hallgatók számára ingyenes, egyébként könyvenként 600 forintba kerül, ami jóval kevesebb, mint amennyi a postaköltség vagy a kölcsönzés díja lenne. Mindez 1992-ig ingyenes volt, majd azt követően 1200 forintba, míg a belföldi 300 forintba került. A mostani kedvezőbb ár az OSZK-val való kapcsolatnak köszönhető. Az nem baj, hogy bizonyos összeget fizetni kell érte, az ingyenesség alatt ugyanis rengeteg volt a felesleges kérés, volt, aki be sem jött a könyvért. A diákok a könyveket jellemzően szakdolgozathoz kérik német, angol és francia nyelven. A tavalyi évben 1800 könyvet igényeltünk, és mintegy 5000

könyvet küldtünk el a könyvtárközi kölcsönzés keretében. Az érdeklődés és a forgalom egyre nő. Folyóiratot és régi könyvet nem lehet igényelni, csak azok fénymásolatát, amit azonban külön meg kell fizetni. 19. századi könyvek esetében a könyvtárak pedig a fénymásolást sem vállalják, az állagmegóvás érdekében. Ma már az is előfordul, hogy a kért mű az interneten is megtalálható, ilyenkor megadjuk a fellelhetőség helyét. Az internet más tekintetben is könnyebbséget okozott. Gyorsabbá, gördülékenyebbé tette a könyvtárközi kölcsönzést, bár volt már rá példa, hogy hosszas várakozás után kiderült, az igénylés elkeveredett a hálón.

A könyvtárközi kölcsönzésen túl természetesen a diákok saját szakjuk tanszéki könyvtárát is igénybe vehetik, más szakok könyvtárait biztonsági okokra hivatkozva azonban általában nem, noha az integráció, az interdiszciplináris gondolkodás és az áthallgatás támogatásának jegyében ez kézenfekvő volna. Az Ady téri könyvtár összevont kínálatában a hozzáférés ezekhez az állományokhoz is biztosított lenne.

Ez az integrációs törekvés azonban sok érdeket sért. A megalakuló új könyvtár számos könyvtár működését feleslegessé teszi, ám ezt a tanszéki, intézményi könyvtárak nehezen fogadják el.

— Mi 1921 óta mindenkié vagyunk, a tanszéki könyvtárak azonban nehezebben nyílnak meg más tanszék hallgatói előtt — mondja Máder Béla. — Mindenkié leszünk az új épületben is, aminek elnevezését — Tanulmányi Információs Központ — nem tartom szerencsésnek. Ez olyan, mintha egy templomot Kegyeességi és Imádászati Centrumnak hívnánk. Nem világos ugyanis, mit takar a tanulmányi és mit az informatikai jelző. Sokan — az oktatók közül is — azt hitték, itt lesznek a tanulmányi osztályok, és a számítógépes központ. Pedig egy hagyományos könyvtárról van szó, modern, elektronizált szolgáltatással. Ebben a hagyományos könyvtárban mintegy 450 számítógép lesz elérhető a hallgatók számára, egy tematikusan öt részre osztott galériás olvasóterem áll rendelkezésre a speciális zenei és a Ligeti-könyvtár állományára épülő orientalisztikai olvasótermek mellett.

— A pontos koncepció kidolgozása természetesen az építészeti szempontokat illetően nem, de az elhelyezést, az egységek kapcsolatát, a létszámot illetően kezdettől fogva az én feladatomból volt — ad képet a munkamegosztásról az igazgató. — Az elképzelések kis mértékben módosultak a bővített konferenciatermek tervének elfogadása után, de az a lényegi funkciókat nem érintette. Tucatnyi brit, holland, német, ír könyvtárat látogattunk meg és mindenhol hoztunk egy-egy jó ötletet. Igyekeztünk a tervekben kiküszöbölni azt a máshol meglévő problémát, hogy az olvasótermek már zajossá váltak az oda eredetileg nem tervezett nagy számú számítógéptől.

Az állomány nagyságát tekintve az egyetemi könyvtárak közül a debreceni a legnagyobb, igaz az nemzeti könyvtár, így jár neki a köteles példány. Nagyobb az ELTE könyvtára is, de az SZTE az új könyvtárával megelőzheti.

— A pusztán számoknál sokkal fontosabbnak tartom, hogy a szabadpolcos állományunk a jelenlegi 50 ezerről 400 ezerre nő — mondja az igazgató —, ráadásul ezek a könyvek nem csak olvasótermiek lesznek. Ez egyébként a legnagyobb lesz az ország egyetemei közül. Emellett gondoltunk az állományfejlesztés raktári feltételeinek megteremtésére is. Erre nagy szükség van, hiszen lassan kalapáccsal verjük a helyére a könyveket, távol eső raktárainkból pedig sokáig tart a könyvek kiadása.

A tanszéki könyvtárak kezelői azonban kételkednek abban, hogy az új épület megoldaná a tárolási gondokat.

— A Központi Könyvtár anyaga önmagában is nagy. Ha a kisebb könyvtárak állománya jobban biztosítja a hallgatók hozzáférését, akkor nem sietünk az új épületbe — veti fel Zakariás Sarolta, a Szláv Intézet könyvtárának vezetője. — Itt mindenki tudja, mit, hol talál, mire van szüksége. Ismerjük egymást, napi kapcsolatban állok a hallgatókkal, ami garanciája lehet annak, hogy a kiadott könyvek ne vesszenek el. Késedelem esetén fel tudom hívni a figyelmüket a kint felejtett könyvre, amit olykor az oktatókkal is meg kell tennem. Ha külső hallgató is vehetne ki könyvet, nem biztos, hogy szükség esetén el tudnám érni, nincs lehetőségem a mulasztást szankcionálni, így azonban minimális az elveszett könyvek száma. A könyvtár állományát helyben természetesen minden diák számára rendelkezésre bocsátjuk. Ezzel együtt egy igényesen működő könyvtár értékes elképzelés, de talán célszerűbb lenne a feldolgozási időszakban biztosítani a lassabb egybeolvadást.

— A 70 ezer egységből álló anyagunk a Központi Könyvtár állományának részét képezi egy 1978-as, az akkori tanszéki könyvtár és a Központi Könyvtár között született szerződés értelmében — vázolja fel a könyvtár státuszát Tandori Mária, a Történeti Szakkönyvtár munkatársa. — Ugyanilyen szerződése van a Társadalomtudományi Szakkönyvtárnak is. A könyvtár állományát az új épület elkészülte után át fogjuk helyezni. Addig a kínálatból csak a történelem szakos hallgatók vihetnek haza, helyben azonban mindenki hozzáférhet. Ennek a biztonságon túl az az oka, hogy lassan a történelem hallgatók számára sem elegendő az állomány, egy új könyvet gyakran csak egy példányban tudunk megvenni és valamilyen szinten biztosítanunk kell a hozzáférés lehetőségét, minden szakos hallgató számára — mondja Tandori Mária.

Kérdéses azonban az „elzárkózási taktika” hatékonysága. Előfordul, hogy tanulmányait félbehagyó hallgatónál maradnak könyvek saját szakjáról, ami ellen nincs hatásos szankció. A végzős hallgató esetében más a helyzet, a diploma átadása előtt igazolnia kell, hogy nem áll fenn tartozása szakjának könyvtárával szemben. Azonban általános hallgatói tapasztalat az is, hogy az oktatók is rugalmasan kezelik a könyvtári követeléseket. Számos „eltűnt” bejegyzésű könyv utolsó igénylője PhD-hallgató vagy oktató, némelyikük már nem is dolgozik az egyetemen. Nem egy esetben lapul a könyvtár egyetlen könyvének példánya hétvégeken is az oktatói szoba fiókjában, éppen azéban, aki maga javasolta a könyv áttanulmányozását hallgatóinak.

Teljesen biztonságos módszer alkalmazása a kölcsönzési rendszer mellett természetesen lehetetlen. Azonban az új könyvtár naprakészebb nyilvántartása adhat némi biztonságot. No meg az a lehetőség, hogy a tartozását ki nem egyenlítő hallgatóktól és oktatóktól megvonható lesz a könyvtár egész állományához való hozzáférés joga, mint ahogy az a Központi Könyvtár esetében - elvileg - most is működik.

Nyilas Gergely

KÖNYVEK, GÉPEK, SZÉKEK

	Egyetemi Könyvtár most	Új Egyetemi Könyvtár
Szakolvasótéri férőhelyek száma	220	786
Egyéb olvasói férőhelyek	30	97
Hallgatói számítógépes munkaállomások szakolvasói térben	nincs	150-200
Multifunkcionális olvasói, képzési helyek számítógéppel	nincs	80
Hallgatói számítógépes kabinet/munkaállomás	nincs	187
Összes hallgatói számítógépes munkaállomás	27	400-450
Raktári állomány könyvtári egységben	1 millió egység	1.7-1.9 millió egység
Szabadpolcos olvasótéri állomány, kötetben	50.000	400.000
Napi használók száma	1000 - 1400	kb. 3.500-5.000
Egyidejű használati lehetőség/fő	max. 280	1.250